

Negen bijzondere jaren in de Dorpskerk

In het najaar van 2020 kreeg de redactie van *Present* delen van een archief over het werk van ds. J. van Kuiken (1902-1994), die van 1937-1946 predikant van de Dorpskerk was. De herinneringen, opgetekend tussen 1975 en 1978, zijn inmiddels keurig opgeborgen in het archief van de kerk, maar niet dan nadat ondergetekende de herinneringen van zijn befaamde collega zorgvuldig had doorgenomen.

Toen Jelle van Kuiken, die in Groningen had gestudeerd, in 1937 het beroep naar Amstelveen aannam, had hij al twee standplaatsen gehad: Exmorra-Allingawier (Friesland) en Uithuizermeeden (Groningen). In Amstelveen (5600 lidmaten) trof hij een verdeelde gemeente aan. Vrijzinnigen, confessionelen en gereformeerde bonders lagen voortdurend met elkaar overhoop, en ook Van Kuiken kreeg er mee te maken. Voor hem stond vast dat de 'rijke verscheidenheid van gezond geestelijk denken' niet in kortzichtigheid ten onder mocht gaan. Wij zouden hem tegenwoordig een man van de 'verbinding' noemen, en het is dan ook niet toevallig dat hij een van de eersten was die de komst van een seminarie bepleitte, waar

toekomstige predikanten van welke richting dan ook elkaar zouden kunnen leren kennen. Dat seminarie kwam er in de jaren vijftig. Ondanks dit nobele streven was het in zijn ambtsperiode, dat het gereformeerde bondsdeel zich losmaakte van de Dorpskerk en voor zichzelf begon.

In de eerste plaats viel me op hoe verschrikkelijk veel werk deze man verzette. Van Kuiken en zijn vrouw hadden aanvankelijk geen kinderen. Hun dochter Nienke werd in 1946 geboren. Er was dus alle gelegenheid om veel tijd aan de kerk te besteden, en 'natuurlijk' werkte zijn vrouw volop mee. In 1939, zo schrijft hij, waren er tweehonderd catechisanten, bracht hij meer dan tweeduizend bezoeken en

moest hij drie keer preken op zondag, soms zelfs vier keer. En dan hebben we het nog niet eens over de vele kerkbode-artikelen of zijn schriftelijke bijdragen aan het evangelisatiewerk. Hij werkte vaak veertien tot zestien uur per dag, schrijft hij in zijn memoires. Er was zoveel werk, dat er een tweede predikant moest komen, en die kwam er, voor Amstelveen-Noord. Aanvankelijk kerkte die gemeente in het gebouw De Bosrand, na de oorlog kreeg men de beschikking over de Kruiskerk. Bovendien was er al die jaren een hulpprediker beschikbaar, er zijn er in zijn ambtstijd vijf geweest. Maar ondanks deze personele versterking was het hard werken.

De kerkelijke troebelen – het tweede punt waarop ik wil wijzen – worden door Van Kuiken in zijn herinneringen slechts in beperkte mate aangeduid. Ongetwijfeld vanwege het ambtsgeheim waarvan predikanten nooit worden ontslagen, maar ook omdat hij van meet af aan beseftte dat er in de wereld nog wel wat anders speelde dan de richtingstrijd in de Nederlandse Hervormde Kerk. De echte strijd vond buiten Nederland plaats, zo wist Van Kuiken al voor de oorlog. Hij had zich verdiept in de

situatie in Duitsland, leefde mee met de Duitse Bekennende Kirche en ging zelfs een keer poolshoogte nemen in Duitsland. Hij hield zijn hart vast voor de toekomst van Europa, concludeerde hij na afloop van dat bezoek. Ook verdiepte hij zich in de plannen van de NSB en bezocht hij in dat kader zelfs een bijeenkomst van die partij. 'Het maakte mij angstig'. Aan de bonders maakt hij in zijn herinneringen niet veel woorden vuil, aan de 'duitsers' (altijd met een kleine letter) des te meer.

Van Kuikens sombere voorgevoelens werden op miraculeuze wijze bevestigd toen in maart 1940 een grote groep jonge mensen belijdenis van hun geloof aflegde. Een van hen stond na de plechtigheid op en begon te spreken in een taal die niemand

kon verstaan. Men trachtte hem het zwijgen op te leggen door de organist te laten spelen, maar de jongeman gaf aan dat de organist moest stoppen en sprak nog zo'n vijf minuten verder in vreemde klanken. Daarna ging hij weer rustig zitten en kon Van Kuiken de dienst op de gebruikelijke wijze beëindigen. 'Het kwam mij namelijk voor dat wij te maken hebben met het spreken in tongen', aldus Van Kuiken. Een paar dagen later zocht de jongeman ds. Van Kuiken op en vertelde dat hij zelf ook niet wist wat hij had gezegd, maar dat hij later begrepen had wat de boodschap inhield. Hij had moeten zeggen dat een niets ontziende oorlog de Nederlanders van hun vrijheden zou beroven, maar dat 'wij niet beangst hoefden te zijn omdat wij uiteindelijk van deze plaag verlost

zouden worden'. Van Kuiken heeft aan dit bericht veel steun gehad. 'Ik wist wat ons stond te wachten.' Was het daarom dat hij naar eigen zeggen nauwelijks of geen angst heeft gekend in de jaren die volgden?

Toen kwam de oorlog. Van Kuiken was voorbereid. Het waren de jaren van intensieve interkerkelijke samenwerking en grote spanningen. Collega Hinlopen van het Hersteld Verbond kwam in Dachau terecht, de gereformeerde H. Vogel in kamp Amersfoort, Van Kuiken zelf ontsnapte op wonderlijke wijze twee keer aan een gijzeling.

Voor Van Kuiken gingen woord en daad hand in hand. Hij was samen met zijn collegae onder meer betrokken bij voedselstrooptochten en kindertransporten waarbij kinderen uit Amstelveen op het platteland werden ondergebracht

Als ik deze memoires overzie, ben ik onder de indruk van deze collega. Of hij aan 'politiek op de kansel' deed? Ik durf het niet te zeggen. Maar hij deed wel aan politiek en nam geen blad voor de mond. Na de oorlog nam Van Kuiken een beroep naar Baarn aan, in 1953 werd hij namens de Hervormde Kerk predikant voor het werk onder Nederlandse emigranten in Canada. In 1973, na zijn emeritaat, keerde hij terug in Nederland, waar hij zich opnieuw in Amstelveen vestigde.

Tini Visser, die een boek schreef over Amstelveen gedurende de oorlog, heeft dankbaar gebruik gemaakt van deze herinneringen en heeft Van Kuiken zelf ook nog gesproken. Wie meer over Van Kuiken wil weten, kan uitstekend bij haar terecht. ●